

Derleyenler
ÖZLEM KAYGUSUZ - BEHLÜL ÖZKAN
Devletin Güvenliği Adına

İletişim Yayınları 3363 • Araştırma-İnceleme Dizisi 570

ISBN-13: 978-975-05-3581-9

© 2023 İletişim Yayıncılık A.Ş. / 1. BASIM

1. Baskı 2023, İstanbul

EDITÖR Tanıl Bora

DİZİ KAPAK TASARIMI Ümit Kıvanç

KAPAK Suat Aysu

KAPAK FOTOĞRAFI Mehmet Özer

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Yağmur Yıldırım

DİZİN Berkay Üzüm, Mehmet Atala

BASKI Ayhan Matbaası · SERTİFİKA NO. 44871

Mahmutbey Mahallesi, 2622. Sokak, No: 6/31 Bağcılar 34218 İstanbul

Tel: 212.445 32 38 • Faks: 212.445 05 63

CİLT Güven Mücellit · SERTİFİKA NO. 45003

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak,

Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 40387

Cumhuriyet Caddesi, No. 36, Daire 3, Seyhan Apartmanı,

Harbiye Mahallesi, Elmadağ, Şişli 34367 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

Derleyenler
ÖZLEM KAYGUSUZ - BEHLÜL ÖZKAN

Devletin Güvenliği Adına

Türkiye'de
Milli Güvenlik Siyaseti

İÇİNDEKİLER

Giriş

ÖZLEM KAYGUSUZ - BEHLÜL ÖZKAN 9

BİRİNCİ KISIM

Tarihsel Arkaplan ve Güvenlik Devletinin Kuruluşu

KURULUŞUNDAN ERKEN SOĞUK SAVAŞ DÖNEMİNE KADAR MAH'IN YABANCI GİZLİ SERVİSLERLE İLİŞKİSİ

BEHLÜL ÖZKAN 23

ERKEN SOĞUK SAVAŞ DÖNEMİNDE ABD MİLLİ GÜVENLİK ANLAYIŞININ TÜRKİYE'YE YANSIMALARI

SERHAT GÜVENÇ 53

İKİNCİ KISIM

Güvenlik Devletinin Yapısı: Kurumlar, İşleyiş ve Paradigma

TÜRKİYE'NİN MİLLİ GÜVENLİK KAVRAMININ SOYKÜTÜĞÜNÜ ÇIKARMAK: BİR YOĞUNLAŞMA VE KIRILMA MOMENTİ OLARAK "MANİSALI GENÇLER DAVASI"

ÖZLEM KAYGUSUZ 79

BİR YÖNETİM TEKNİĞİ OLARAK 12 EYLÜL DARBESİ VE TERÖRİST ÖZNEİNİN İNŞASI	
TUNCER BEYRİBEY	113
HERKESİN BİLDİĞİ SIRLAR: BİR SİYASİ KALKAN OLARAK AKP'NİN DEVLET SIRRI REJİMİ	
BARIŞ ZEREN	135
REJİMİN İPLİĞİNİ PAZARA ÇIKARMAK: TÜRKİYE'DE MODÜLER OLAĞANÜSTÜ HAL REJİMİNİN İNŞASI VE GÜVENLİKLEŞTİRME	
ALPER KALİBER	155
TÜRKİYE'DE PROTESTO ALANININ GÜVENLİKLEŞTİRİLMESİ: PROTESTO YASAKLARI VE MOBİL OHAL YÖNETİMİ	
MERT ARSLANALP - T. DENİZ ERKMEN	179

ÜÇÜNCÜ KISIM

Güvenlik Devletinde Siyaset: Türkiye'de Siyasal Akım ve Hareketlerin Milli Güvenliğe Yaklaşımları

İSLÂMCI İDEOLOJİDE MİLLİ GÜVENLİK: ULUSLARARASI BOYUT ÜZERİNDEN BİR AÇIKLAMA	
TUNAHAN YILDIZ	205
SAĞ'IN BAĞLAYICI VE AYRIŞTIRICI DOKUSU: SOLA GÜVENLİKÇİ YAKLAŞIM YA DA ANTİKOMÜNİZM	
İPEK GENCEL SEZGİN - EKİN KADİR SELÇUK	239
TÜRKİYE'DE SOLUN "MİLLİ GÜVENLİK" SİYASETİ: AYDINLIK VE BİRİKİM ÖRNEKLERİ	
CANGÜL ÖRNEK	261
MİLLİ GÜVENLİĞE KÜLTÜRALİST BAKIŞ: TÜRK-İSLÂM SENTEZİ'Nİ MİLLİ GÜVENLİK SİYASETİ EKSENİNDE OKUMAK	
SEÇKİN ÇELİK	289

DÖRDÜNCÜ KISIM

21. Yüzyıl Türkiye'sinin
Yeni Milli Güvenlik Devleti

2000'LERDE ORDU-SİYASET İLİŞKİLERİ VE GÜVENLİK POLİTİKALARI İSMET AKÇA.....	315
ANAYASANIN SİLAHLI KUVVETLERİ OKAN İRTEM.....	347
TÜRKİYE'NİN POST-FAŞİZMİ YA DA AKP'LI MİLLİ GÜVENLİK DEVLETİNİN TOPLUMSAL KÖKENLERİ: FEMİNİZM KARŞITI HAREKET ÖZELİNDE BİR DEĞERLENDİRME FUNDA HÜLAGÜ.....	369
CUMHURBAŞKANLIĞI HÜKÜMET SİSTEMİ VE GÜVENLİK SİYASETİNİN KURUMSAL ANATOMİSİ ALPER H. YAĞCI.....	399
ULUSAL GÜVENLİK ÜZERİNE FEMİNİST BİR OKUMA: FEMİNİST DURUŞ KURAMI, HİPERMASKÜLİNİTE, ANTİDİPLOMASİ VE KAŞIKÇI CİNAYETİ C. AKÇA ATAÇ.....	421
YAZARLAR	445
DİZİN	451

GİRİŞ

ÖZLEM KAYGUSUZ - BEHLÜL ÖZKAN

7 Haziran 2015 genel seçimleri, hem 2002'den bu yana kesintisiz devam eden Adalet ve Kalkınma Partisi iktidarında hem de Türkiye'nin çok partili demokratik yaşamında çok önemli bir dönüm noktası olarak tarihe geçti. Bu seçimler sonrasında iktidarı kaybeden AKP, demokratik bir rejimde olması gerektiği gibi diğer partilerle açık bir koalisyon kurarak iktidarda kalmak ya da muhalefete geçmek yerine, kendisini de dönüştüren yeni iktidar ilişkileri kurdu ve devletin anayasal düzenini, iç ve dış siyaseti yeniden inşaaya başladı. 1946'dan bu yana çok partili seçimler yapan, 1961'den beri defalarca koalisyon hükümetleriyle yönetilen Türkiye'de ilk defa meclis çoğunluğunun tek bir parti tarafından elde edilemediği bir seçim sonrasında, hükümet kurma görevi muhalefet partilerine verilmedi. Cumhurbaşkanı Erdoğan iktidarı elinde tutmak için demokratik teamüllerin dışına çıkarak, kendisi dışında bir iktidar odağının ortaya çıkmasını engelledi. 2015 yaz aylarından itibaren son derece karanlık bir şekilde ortaya çıkan çatışma ve şiddet ortamının ardından, Kasım 2015'de yenilenen seçimlerde oylarını arttırarak iktidarını korudu.

Türkiye normal bir demokrasi olsaydı, Haziran 2015 seçimlerinin ardından yeni bir hükümet kurulacak, mevcut ekonomik düzenin çelişkileri içinde ve fakat yeni bir toplumsal uzlaşma zemi-

ninde neoliberal kriz yönetimi devam ettirilecekti. Ancak AKP'nin bu seçimden sonra kurduğu yeni iktidar ilişkileri ülkeyi neoliberal kriz yönetiminden çok daha derin bir kurumsal ve etik çözümlü sürecine, derin bir devlet-toplum krizine savurdu. AKP lideri Erdoğan'ı herhangi bir siyasi bir figür olmaktan çıkararak adeta yenilmezlik zırhı giymiş bir otokrata dönüştüren bu uzun iktidar dönemi, Türkiye'nin zaten oldukça sorunlu olan demokrasisinde büyük bir tahribat yarattı. Bu tahribat 14 Mayıs 2023 seçimleri öncesinde büyük bir muhalefet blokunun oluşmasını sağladıysa da, burada ele alınamayacak pek çok nedenden ötürü başarılı olunamadı ve iktidar değiştirilemedi. Cumhuriyetin yüzüncü yılında Cumhurbaşkanı Erdoğan iktidarını korumakla kalmadı; devletin kamusal kimliğini ve rejimin ortalama demokratik niteliğini tamamen ortadan kaldıran yeni milli güvenlik devleti de varlığını pekiştirmiş oldu.¹ Mevcut durumda Erdoğan'ın liderliğinde kurulan bu yeni iktidar yapısı, hem neyin ve kimin milli olduğuna ya da olmadığına günün koşulları içinde, çıkarlarına ne hizmet ediyorsa ona göre karar veriyor hem de tehdit, tehlike ve terörün kapsamını ve sınırlarını yine kendisi belirliyor; güvenlik tartışmasını nesnel ve kamusal bir zeminden çıkararak, siyasi tekeline alıyor.

Bu çalışma, Türkiye'nin 2015'den beri içinde bulunduğu ve Erdoğan'ın iktidarını koruması sebebiyle deneyimlemeye devam edeceği anlaşılan bu olağanüstü sürecin sosyo-ekonomik ve ideolojik-düşünsel arka planının ve Türkiye'de iktidar ve muhalefetin milli güvenliğe yaklaşımlarını belirleyen eski ve yeni toplumsal/siyasal dinamiklerin nasıl ele alınabileceği sorusundan hareketle planlandı. Daha somut bir ifadeyle, Türkiye'nin milli güvenlik devletinin yapı ve işleyişini, diğer bir deyişle ülkenin "beka sorununu" tarihsel bir arka plana dayanarak ancak özellikle 2015 sonrasına odaklanarak, olabildiğince geniş bir düzlemde ele almayı amaçladı. Günümüz Türkiye'sinde milli güvenlik sadece güvenlik kurumları ve dış politika alanında değil, sosyo-ekonomik işleyiş, kamusal idari yapı, anayasal düzen, ordu-siyaset ilişkileri, demokratikleşme, mil-

1 Kitabın bütününde genel olarak *milli güvenlik* kavramı kullanılmasına rağmen, bazı yazarların tercih etmesi ya da kuramsal tartışmalarda daha uygun olması nedeniyle *ulusal güvenlik* kavramı da kullanılmıştır.

liyetçilik/vatandaşlık, toplumsal cinsiyet, din-devlet ilişkileri ve sivil toplum gibi tüm alanlarda iktidarın söylem ve politikalarının ana meşruiyet çerçevesini oluşturmaya devam ediyor. Cumhuriyetin yüzüncü yılında Türkiye toplumu aşırı baskıcı, otoriter bir rejim altında yönetilen, yine aşırı derece kutuplaşmış ve yoksullaşmış bir toplum haline gelmiş bulunuyor. Bunun da ötesinde, milli güvenliğe dair yirmi yılı aşkın bir süredir kurgulanan siyasetler, ana muhalefet ve diğer birçok siyasi hareket ve akım tarafından da temel hatlarıyla kabul edilmiş görünüyor. Diğer bir deyişle *milli güvenlik* ülkedeki siyasi dönüşüm olasılıklarının sınırlarını da belirliyor. Cumhuriyetin yüzüncü yılında ülkede yaşanan krizin bu kadar derin olmasının nedenlerinden biri de kuşkusuz budur.

Sonuç olarak 2015'den bu yana Türkiye'de güvenliğin siyaset üzerindeki felç edici etkisini, tarihsel olarak demokrasinin askerî darbelerle sürekli olarak kesintiye uğratıldığı ve güvenliğe dayalı bir devlet aklının kamu düzenini biçimlendirdiği bir arka plana dayalı olarak, ancak çok daha radikal bir biçimde deneyimlemekteyiz. Milli güvenliğin devletin kuruluşunu ve siyaset olasılıklarını belirleyen bir yönetim tekniği olarak, ülkenin en kritik bir arada yaşama meselelerinin siyasi mekanizmalarla ve şiddetten arındırılmış bir düzlemde çözülmesinin önündeki ana engel olduğu da tüm açıklığı ile görülüyor. Burada elbette ki bir tarihsel sürekliliğin altını tekrar çizmek gerekir. Türkiye'de milli güvenlik adına atılan tüm adımlar, kurumsal dönüşümler ve siyasi pratikler özellikle askerî darbe dönemlerinde, ancak bu dönemlerle sınırlı olmayan bir şekilde temel hak ve özgürlüklerin sürekli gerilemesine neden olmuştur. Bu noktada karşımızdaki soru şudur: Milli güvenliğin siyaseti paralize eden konumu, toplumsal desteğinin bir kısmını mevcut milli güvenlik devletine karşı yürüttüğü(nü iddia ettiği) mücadeleyle elde etmiş, sivil bir iktidar döneminde nasıl bu kadar keskinleşmiş ve ülkeyi sadece bir rejim krizine değil, derin bir devlet krizine sürüklemiştir? Bu çalışmanın Türkiye'de milli güvenlik devletinin cumhuriyetin kuruluşundan itibaren ortaya çıkan temel özelliklerini, değişen uluslararası sisteme paralel olarak yapılanan kurum ve politikalarını ele alan tarihsel çalışmalarla birlikte, mevcut güvenlik devletinin özellikle 2000'li yıllardaki dönü-

şümlerle etkileşmesinin sonuçlarını, diğer bir deyişle Türkiye'nin bugün içinde bulunduğu devlet-toplum krizini hem yaratan hem de yöneten yeni, neoliberal güvenlik devletinin siyasi, sosyo-ekonomik, askerî ve ideolojik niteliklerini, yerel özgünlükleri ve bölgesel/küresel dinamiklerle etkileşimleri bağlamında ele alan kapsamlı ve kolektif bir çalışma olmasını amaçladık.

Türkiye'de milli güvenliğin siyaseti derinlemesine etkileyen bir kavram ve söylem olarak siyaset bilimi çalışmalarında ele alınmaya başlanması 1990'ların başındadır. Kavram, ilk olarak 1960'larda siyasi terminolojiye ve devlet diline girer; 1970'lerin sonlarından itibaren özellikle askerî çevrelerde ve anayasa hukukçuları tarafından bir çalışma konusu olarak ele alınmaya başlar (Özcan, 2010: 307-308).² Bu ilk çalışmalarda kavramın kökenine ve evrimine, özellikle askerî, hukuki ve siyasi metinlerde nasıl kullanıldığına odaklanan, kurumsalcı bir perspektifin ön plana çıktığını görürüz.³ Soğuk Savaş'ın sona erişini takip eden on yılda ise kavrama yönelik çok daha siyasi ilgi söz konusudur. Bu ilginin ardındaki kaygı ise, 12 Eylül darbesi ile adeta mükemmelleşen güvenlik devletini tüm yönleriyle ortaya koyarak darbe ile hesaplaşmak, ordunun siyaset ve toplumsal düzen üzerindeki baskın rolünü, dönemin özel ifadesiyle "askerî vesayeti" sorgulamak ve ortadan kaldırılması için mücadele etmektir (Özdemir, 1993; Cizre, 1997; İnsel, 1997, 2001; Üskül, 1997; Altınay, 1999).

2000'lerle birlikte milli güvenlik paradigma ve politikalarının demokratikleşme önünde nasıl büyük bir engel olduğu militarizm, milliyetçilik, temel haklar ve hukuk devleti tartışmalarıyla ilişkilendirilerek çok daha geniş bir düzlemde ele alınmaya başlanır (Sevinç, 2000; Keyman, 2001; İnsel, 2000; Altınay ve Bora, 2002; İnsel ve Bayramoğlu, 2009; Balta Paker ve Akça, 2010). Bu çalışmalar Türkiye siyasetinde milli güvenliğin temel hak ve özgürlüklerin sınırlandırılmasının ana gerekçesi olarak siyasetin ve demok-

2 Kavramla ilgili ilk analitik çalışmalar Rona Aybay'ın 1978 tarihli "Milli Güvenlik Kavramı ve Milli Güvenlik Kurulu" ile Tayfun Akgüner'in 1983 tarihli "1961 Anayasasına Göre Milli Güvenlik Kavramı ve Milli Güvenlik Kurulu" başlıklı çalışmalarıdır.

3 Kurumsalcılık, siyaseti ve toplumsal düzeni anayasal tasarımlar üzerinden çalışmayı öneren bir yöntemdir. Bkz. Stimo (2009:151-174).

rasinin sınırlarını çizen, hukuk devletine karşı devlet aklını temsil ve ifade eden ve bir bütün olarak devlet-toplum ilişkilerini düzenleyen anahtar bir kavram haline gelişinin hikâyesini ortaya koyar. Ancak aynı zamanda kurumsalçı yöntemin ciddi bir sınırlılığı da giderek belirginleşir. Milli güvenliğin siyaset üstü konumunun gerektirdiği gizlilik yüzünden kavram ancak incelenmesine izin verilen belgeler, yürürlükteki yasalar, MGK kararları ve yüksek askerî bürokrasi ile bu konuyu tartışmaya açmaya çalışan siyasilerin açıklamaları üzerinden, sınırlı bir şekilde çalışılabilmektedir. Milli güvenliğin ne anlama geldiğini resmî belgeler ya da hukuksal mevzuat üzerinden anlamaya çalıştığınızda, karşınıza devletin açıklamayı uygun gördüğü iç ve dış tehdit tanımlarından başka bir bilginin çıkması zaten pek mümkün değildir. Bu metinler aslında ağırlıklı olarak ordu tarafından oluşturulan milli güvenlik anlayışına toplum desteğini sağlamak üzere hazırlanmaktadır.⁴ Diğer yandan bu kaynaklarda devletin ve toplumun karşı karşıya olduğu (iddia edilen) tehditler tanımlanmakla birlikte, özellikle iç tehditler konusunda genellikle bir gizlilik, en iyi ihtimalle bir muğlaklık hâkimdir. 1992’de kamuoyu ile ilk kez paylaşılan ve “devletin gizli anayasası” ya da “Kırmızı Kitap” olarak tanımlanan Milli Güvenlik Siyaset Belgesi (MGSB) o dönemden bu yana hâlâ erişilebilir olmadığı için, kavram üzerine yapılan çalışmalar MGK ve Genelkurmay Başkanlığı bildirimleri, yayınları, ağırlıklı yüksek askerî bürokrasi, daha az sayıda Başbakanlık, İç İşleri ve Milli Savunma Bakanlığı kaynaklı belge, metin ve açıklamalar ile başta temel haklar, terörle mücadele, ceza/ceza muhakemeleri usul kanunları ve DGM kararları olmak üzere, iç güvenlikle ilgili her türlü yasal mevzuat üzerine yoğunlaşmak durumunda kalmışlardır.

2000’lerin ortalarından itibaren Türkiye’de de siyaset ve iktidar analizlerini geniş ölçüde etkileyen eleştirel politik-ekonomi ve post-yapısalcı yaklaşımlar bu açıdan ciddi bir farklılık yaratırlar. Güvenliği liberal-kapitalist toplumsal formasyonlarda gelişen bir yönetim tekniği olarak ele alan, güvenlik aygıtının yapılanışı ve

4 Birkaç örnek için bkz. Genelkurmay Başkanlığı Yayınları (1990); Harp Akademileri Komutanlığı (1993, 1994); Başbakanlık (1983); “Devletin Stratejik İç Tehdit Raporu” (1992).

özellikle terörle mücadele çerçevesindeki devlet şiddeti pratikleri ile suç/cezalandırma, siyasal şiddet/cezasızlık ve olağanüstü hal/istisna gibi kavramlarla ilişkilenen çalışmalar ağırlık kazanmaya başlar (Altınay, 2009; Gambetti, 2007; Berksoy, 2007, 2012; Akça, 2009; Özkazanç, 2007, 2011; Çalkıvık, 2011; Dölek, 2015; Kaygusuz, 2016; Öztan ve Bezci, 2016). Eleştirel politik-ekonomi analizler neoliberal dönüşümün yarattığı, çok daha güçlenmiş güvenlik devletini sınıfsal bir zemine oturturken, post-yapısalcı iktidar ve olağanüstü hal/istisna hali tartışmaları da güvenliğin kurucu bir iktidar tekniği olarak irdelenmesinin yolunu açar.

Bu çalışmada yer alan makaleler Türkiye’de milli güvenlik üzerine literatürün yukarıda özetlenen evrimini yansıtan yöntemsel bir çeşitlilik gösteriyor. Hem mevcut kurumsalcı literatüre yeni ve özgün araştırmalarla katkıda bulunan, hem de farklı eleştirel güvenlik yaklaşımlarının kavramsal araçlarını kullanarak Türkiye’nin yeni milli güvenlik devletini küresel bir bağlam içinde kavramamıza olanak tanıyan çalışmalar bir arada yer alıyor. Ancak daha da önemlisi bu kapsamlı çalışma, Türkiye’de milli güvenlik devletinin Soğuk Savaş döneminde inşa edilen formunun tasfiye edilmekten çok, sivil bir iktidar döneminde nasıl dönüştürüldüğünü ve yeniden örgütlendiğini ortaya koyuyor. Çalışmanın bu kadar kapsamlı bir nitelik kazanmasında, geniş katılımlı ve oldukça verimli geçen iki çalıştayın katkısı vurgulamak gerekir. Bu çalıştaylarda kitapta yer alan her makale tartışmacıların katkı ve yorumlarıyla geliştirildi ve olgunlaştırıldı. Hem kitaba katkı sunan yazarlarımıza hem de tartışmacı olarak çalışmaya katılan Gencer Özcan, Filiz Zabcı, Yüksel Taşkın, Zafer Yılmaz, Pınar Bedirhanoglu, Barış Alp Özden, Ertuğ Tombuş, Menderes Çınar, Erhan Doğan, İlker Aytürk, Burak Cop, Merve Özdemirkıran, Zerrin Torun, İnan Rüma, Evren Balta, Mehmet Ali Tuğtan, Deniz Yonucu ve Coşku Çelik’e ne kadar teşekkür etsek az. Kitabın biçimsel düzenlenişinde Abdullah Pekel’in emeği büyük. Elbette olabilecek tüm kusur ve hatalar bize ait.

Kitabın dört ana kısmı, ikinci çalıştayın dört oturumunun başlıklarından oluşuyor. “Tarihsel Arkaplan ve Güvenlik Devletinin Kuruluşu” başlıklı ilk kısım, cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren

yeni devletin güvenlik aygıtının ve paradigmasının yapılanışını ele alan iki çalışmadan oluşuyor. Kitabın açılış makalesinde Behlül Özkan, 1926'daki kuruluşundan erken Soğuk Savaş dönemine kadar MAH'nın (Milli Emniyet Hizmetleri) faaliyetlerinin tek parti rejimi içindeki işlevini mercek altına alıyor. Özellikle 1930'ların ikinci yarısından itibaren MAH'nın yabancı istihbarat servisleriyle kurduğu ilişkiler üzerinden devlet güvenliğine yönelik ana tehdidi nasıl tanımladığını ve bu tehdide karşı nasıl hareket ettiğini irdeliyor. Serhat Güvenç ise tarihsel olarak Türkiye'de milli güvenlik düşüncesi ve uygulamalarının alt yapısının Prusya/Alman askerî geleneğinden Amerikan geleneğine nasıl kaydırıldığını irdeliyor. Soğuk Savaş'ın yükselişi ile birlikte ABD'de temelleri yeni atılan milli güvenlik kurumlarının Amerikan askerî yardımı vesilesiyle Türkiye'ye aktarılma sürecinin hiç de sorunsuz olmadığını ve bu süreci etkileyen faktörleri irdeliyor.

“Güvenlik Devletin Yapısı: Kurumlar, İşleyiş ve Paradigma” başlığını taşıyan İkinci Kısım'da kitabın yöntemsel çeşitliliğinin ortaya çıktığı dört makale yer alıyor. İlk iki makalede Özlem Kaygusuz ve Tuncer Beyribey post-yapısalcı güvenlik eleştirisinin güvenliği devletin bir faaliyet alanı olmaktan çok, farklı toplumsal aktörler arasındaki iktidar ilişkilerini kuran, yansıtan ve yeniden üreten bir toplumsal ve siyasal pratikler bütünü, bir yönetim tekniği olarak ele alıyorlar. Özlem Kaygusuz, Türkiye'nin milli güvenlik kavramının soykütüğünü çıkarmanın bir ilk aşaması olarak güvenlik habitusu, güvenlik hakikati ve güvenlik rejimi gibi kavramlar üzerinden özgün bir analitik çerçeve öneriyor ve bu çerçevenin 1990'lara damga vuran olaylardan Manisalı Gençler Davası'nı irdelemek için nasıl kullanılabileceğini tartışıyor. Tuncer Beyribey ise Türkiye'de devlet şiddeti ile hegemonik terörist öznenin inşası arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla 1977 Maraş Katliamı ile 1987'de Olağanüstü Hal Bölge Valiliği'nin tesisi arasındaki on yıllık dönemi mercek altına alıyor. Barış Zeren'in çalışması Türkiye'nin 12 Eylül'de anayasal çerçevesine kavuşan ve 1990'lar boyunca mükemmelleşen milli güvenlik devletin AKP dönemindeki dönüşümüne dair tartışmayı devlet sırrı kavramı üzerinden ele alıyor. Alper Kaliber ise, Schmittçi istisna hali ve güvenikleştir-

me kuramlarını eleştirel bir yeniden okumaya tabi tutarak, Türkiye'nin yeni güvenlik devletinin özellikle cumhurbaşkanlığı hükümet sistemine geçişle birlikte nasıl modüler bir olağanüstü hal rejimine dayandırıldığını tartışıyor. İkinci Kısım'ın son makalesinde Mert Arslanalp ve Deniz Erkmen ise, Türkiye'de son on beş yıl zarfında yaşanan otoriterleşmenin fazla çalışılmayan bir yönünü, protesto alanının artan güvenikleştirilmesi sürecini ele alıyorlar. Protesto hakkında son dönemde yaşanan daralmanın aslında AKP'nin mevcut yönetme pratiğinin bir parçası olduğunu gösteriyorlar.

“Güvenlik Devletinde Siyaset: Türkiye'de Siyasal Akım ve Hareketlerin Milli Güvenliğe Yaklaşımları” başlıklı Üçüncü Kısım, Türkiye'de devlet kurumsallığı içinde kurgulanan milli güvenlik anlayışını benimseyen, daha da ileri götüren ya da devletin güvenlik anlayışına tamamen karşı olan siyasi/ideolojik akım ve hareketlerin milli güvenlik yaklaşımlarını irdelleyen çalışmalardan oluşuyor. Üçüncü Kısım'ın ilk makalesinde Tunahan Yıldız Türkiye İslamcılığının milli güvenlik söylemini, Adalet ve Kalkınma Partisi'nin özellikle 2015 sonrasındaki milli güvenlik siyasetinin, 2010'lu yılların başından itibaren nasıl İslamcı ideoloji içerisinden çağrıldığını gösteriyor. İpek Gencel Sezgin ve Ekin Kadir'in çalışmaları ise Türkiye siyasetinde 1960'lı yılların ortalarından itibaren ortaya çıkan ultra milliyetçi ve İslamcı uç sağ grupların ürettiği antikomünist çerçevelerin, ana akım sağ siyasal elitlerin de desteğiyle sol siyaseti nasıl güvenikleştirdiğini ve bu sürecin 1970'lerin kutuplaşan Türkiye'sinde siyaset karşıtı politika yapma biçiminin düşünsel temelini oluşturduğunu ortaya koyuyorlar. Cangül Örnek, devletin milli güvenlik söylemlerinde yıkıcı unsur olarak nitelendirilen sol siyasi düşünce ve akımların kendilerinin bir milli güvenlik gündemi, politikası ya da yaklaşımı olup olmadığını *Aydınlık* ve *Birikim* dergileri üzerinden ele alıyor; 1970'lerden 1990'lara uzanan bir tarihsel süreç boyunca *Aydınlık* hareketi ve *Birikim* çevresinin milli güvenlikle ilişkili tartışmalardaki yaklaşımlarını irdeliyor. Seçkin Çelik'in çalışması, Türkiye'de milliyetçi-muhafazakâr entelijansiyanın devrimci tek parti döneminde başlattıkları kültür devrimi karşıtlığını, 1970'lerden itibaren nasıl “sol tehdit”le bağlantılandıklarını ve bu kaynaktan beslenen Türk-İslam sentezi

düşüncesinin kültürel konuları nasıl milli güvenlik siyasetinin bir parçası haline getirdiğini irdeliyor.

“21. Yüzyıl Türkiye’sinin Yeni Milli Güvenlik Devleti” başlıklı Dördüncü Kısım, yirmi bir yıllık AKP iktidarının son sekiz yılında tam olarak şeklini alan yeni milli güvenlik devletini, kurumsal yapısı ve somut politikaları bağlamında irdeleyen makalelerden oluşuyor. İsmet Akça AKP iktidarının farklı dönemlerinde ordu-siyaset ilişkilerinde yaşanan değişimleri, hegemonik bir siyasi aktörün varlığı/yokluğu ve Kürt sorununun (de-)militarizasyonu dinamikleri üzerinden ele alıyor. Okan İrtem, 15 Temmuz sonrası ortaya çıkan yeni rejimi anayasasızlık olarak tanımlayarak, TSK’nın komuta yapısının bu rejimin keyfi, kural dışı, denetimsiz ve hızlı iş görme biçimine ne kadar uyum gösterdiğini irdeliyor. Funda Hülâgü 2015’den bu yana giderek görünürlülük kazanan antifeminist grupların devletle ilişkisine odaklanarak, antifeminizmin Türkiye’de derinleşen toplumsal çelişkilere şovenist, ayrımcı, muhafazakâr, hatta yer yer faşizan ve sınıf-temelli bir çözüm olup olmadığını irdeliyor. Alper Yağcı’nın çalışması ise, cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminin Türkiye’nin milli güvenlik siyasetindeki etkilerini, yeni sistemin nasıl esas olarak iktidar blokunu iç ve dış tehditlere karşı koruma amacıyla tasarlandığını göstererek irdeliyor. Dördüncü Kısım’ın ve kitabın son makalesinde C. Akça Ataç, muhalif Suudi gazeteci Cemal Kaşıkçı’nın Suudi Arabistan’ın İstanbul’daki konsolosluk binasında Suudi devletinin yetkilileri tarafından öldürülmesini feminist duruş kuramı, hipermaskülinite, feminist güvenlik ve antidiplomasi kavramlarından yararlanarak irdeliyor ve dış politikalarında hipermaskülen ve istihbarat ağırlıklı antidiplomasi yöntemlerini benimsemiş olan bu iki ülkede milli güvenliğin toplumun ve bireyin güvenliğinden ne kadar uzak bir kavram olduğunu tartışıyor.

Bu çalışmanın alana yeni giren genç araştırmacıları heveslendirmesi dileği ve umuduyla...

Ankara, İstanbul, Ağustos 2023

KAYNAKÇA

- Akça, I. (2002), "Kolektif bir sermayedar olarak Türk Silahlı Kuvvetleri", *Birikim*, 160-161: 80-101.
- Akgüner, T. (1983), *1961 Anayasasına Göre Milli Güvenlik Kavramı ve Milli Güvenlik Kurulu*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını, no. 12.
- Altunay, A.G. (1999), "Askerlik ve Eğitim: Askerlik Vazifesinden Milli Güvenlik Bilgisine", *Birikim*, 125-126, 200-208.
- (2009), "Tabulaşan ordu, yok sayılan militarizm: Türkiye'de metodolojik militarizm üzerine notlar", M.Ö. Alkan (der.), *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce*, İstanbul: İletişim, 1245-1257.
- Altunay A.G ve Bora, T. (2002), "Ordu, Militarizm ve Milliyetçilik", T. Bora ve M. Gültekinçil (der.), *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce*, cilt 4: *Milliyetçilik*, İstanbul: İletişim, 140-154.
- Aybay, R. (1978), "Milli Güvenlik Kavramı ve Milli Güvenlik Kurulu", *Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, XXXIII (1-2), Mart-Haziran.
- Balta Pakar, E. ve Akça, I. (2010), *Türkiye'de Ordu, Devlet ve Güvenlik Siyaseti*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Başbakanlık (1983), *Terör ve Terörle Mücadele Durum Değerlendirmesi*, Ankara: Başbakanlık Basımevi.
- Berksoy, B. (2007), "Neo-liberalizm ve toplumsalın yeniden kurgulanması: 1980 sonrası Batı'da ve Türkiye'de polis teşkilatları ve geçirdikleri yapısal dönüşüm", *Toplum ve Bilim*, 109: 35-65.
- Berksoy, B. (2012), "Güvenlik Devleti'nin Ortaya Çıkışı, 'Güvenlik' Eksenli Yönetim Tekniğinin Polis Teşkilatındaki Tezahürleri ve Süreklileşen 'Olağanüstü Hal': AKP'nin Polis Politikaları", *Birikim*, 276.
- Bezci, E.B. ve Öztan, G.G. (2016), "Anatomy of the Turkish Emergency State: A Continuous Reflection of Turkish Raison d'état between 1980 and 2002", *Middle East Critique*, 25(2):163-179.
- Cizre, Ü. (1997), "The anatomy of the Turkish military's political autonomy", *Comparative Politics*, 29(2):151-166.
- Çalkavik, E.A. (2011), "Ölümüne Yaşamak: Güvenlik Sorunu Olarak Yaşam", *Toplum ve Bilim*, 122.
- "Devletin Stratejik İç Tehdit Raporu" (1992), *2000'e Doğru*, 22 Kasım, 47: 8-17.
- Dölek, Ç. (2015), "Privatization of Security as a State-Led and Class-Driven Process: The Case of Turkey", *Science & Society*, 79(3): 414-441.
- Gambetti, Z. (2007), "Linç Girişimleri, Neoliberalizm ve Güvenlik Devleti", *Toplum ve Bilim*, 109: 7-34.
- Genelkurmay Başkanlığı (1990), *Devletin Kavramı ve Kapsamı*, Ankara: Genelkurmay Başkanlığı Yayınları.
- Harp Akademileri Komutanlığı (1994), *Milli Güvenlik Siyasetinin Oluşturulması*, İstanbul: Harp Akademileri Basımevi.
- (1993), *Güneydoğu Anadolu'da Devam Etmekte Olan Bölücü Hareketin Gelecekteki Muhtemel Seyri ve Türkiye'nin Bütünlüğüne Etkileri*, İstanbul: Harp Akademileri Basımevi.

- Insel, A. (1997), "Milli Güvenlik Hükümetleri ve Kesintisiz Darbe Girişimi", *Birikim*, 96:15-19.
- (2001), "Ulusal Güvenlik Siyaseti ve Silahlı Kuvvetler Partisi", *Birikim*, 149.
- Insel, A. ve Bayramoğlu, A. (2009), *Bir Zümre, Bir Parti: Türkiye'de Ordu*, İstanbul: Birikim Yayınları.
- Kaygusuz, Ö. (2016), "Bir Siyasal İdare Tekniği Olarak Güvenlik ve AKP Döneminde Ulusal Güvenlik Devleti", *Praksis*, 40: 85-119.
- Keyman, E.F. (2001), "Devlet Bekası-Hukukun Üstünlüğü Karşılığı: Türkiye'de Devlet Sorunu ve Demokratikleşme Olasılığı", *Doğu Batı*, 13.
- Özcan, G. (2010), "Türkiye'de Milli Güvenlik Kavramının Gelişimi", E. Balta Pakler, İ. Akça (der.), *Türkiye'de Ordu, Devlet ve Güvenlik Siyaseti*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 307-349.
- Özkazanç, A. (2007), "Biyopolitik çağda suç ve cezalandırma", *Toplum ve Bilim*, 108: 15-51.
- (2011), *Neoliberal Tezahürler: Vatandaşlık, Suç, Eğitim*, Ankara: Dipnot Yayınları.
- Sevinç, M. (2000), "Milli Güvenlik Kurulu ve 1997 Süreci", *Birikim*, 131: 60-71.
- Stimo, S. (2009), "Tarihsel Kurumsalcılık", Donatella Della Porta ve M. Keating (der.), *Sosyal Bilimlerde Yaklaşımlar ve Metodolojiler*, İstanbul: Küre Yayınları, 2009, 151-174.
- Üskül, Z. (1997), *Siyaset ve Asker*, Ankara: İmge Yayınları.